

Arkeologisk förundersökning

Kv Snickaren

*Arkeologisk förundersökning med anledning av
industriablering*

*Gränna socken i Jönköpings kommun
Jönköpings län*

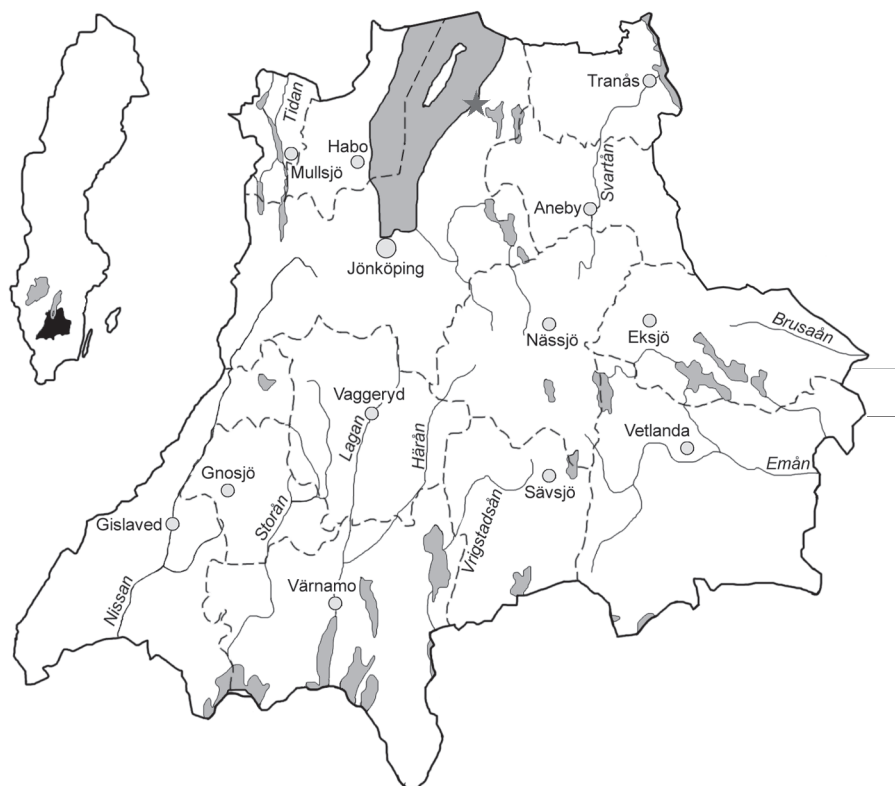

Arkeologisk förundersökning

Kvarteret Snickaren

– arkeologisk förundersökning med anledning av industrietablering

*Gränna socken i Jönköpings kommun
Jönköpings län*

Rapport, foto och ritningar: Ann-Marie Nordman

Grafisk design: Anna Stålhammar

Tryckning och distribution: Marita Tidblom

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping

Tel: 036-30 18 00

E-post: info@jkpglm.se

www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd: Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

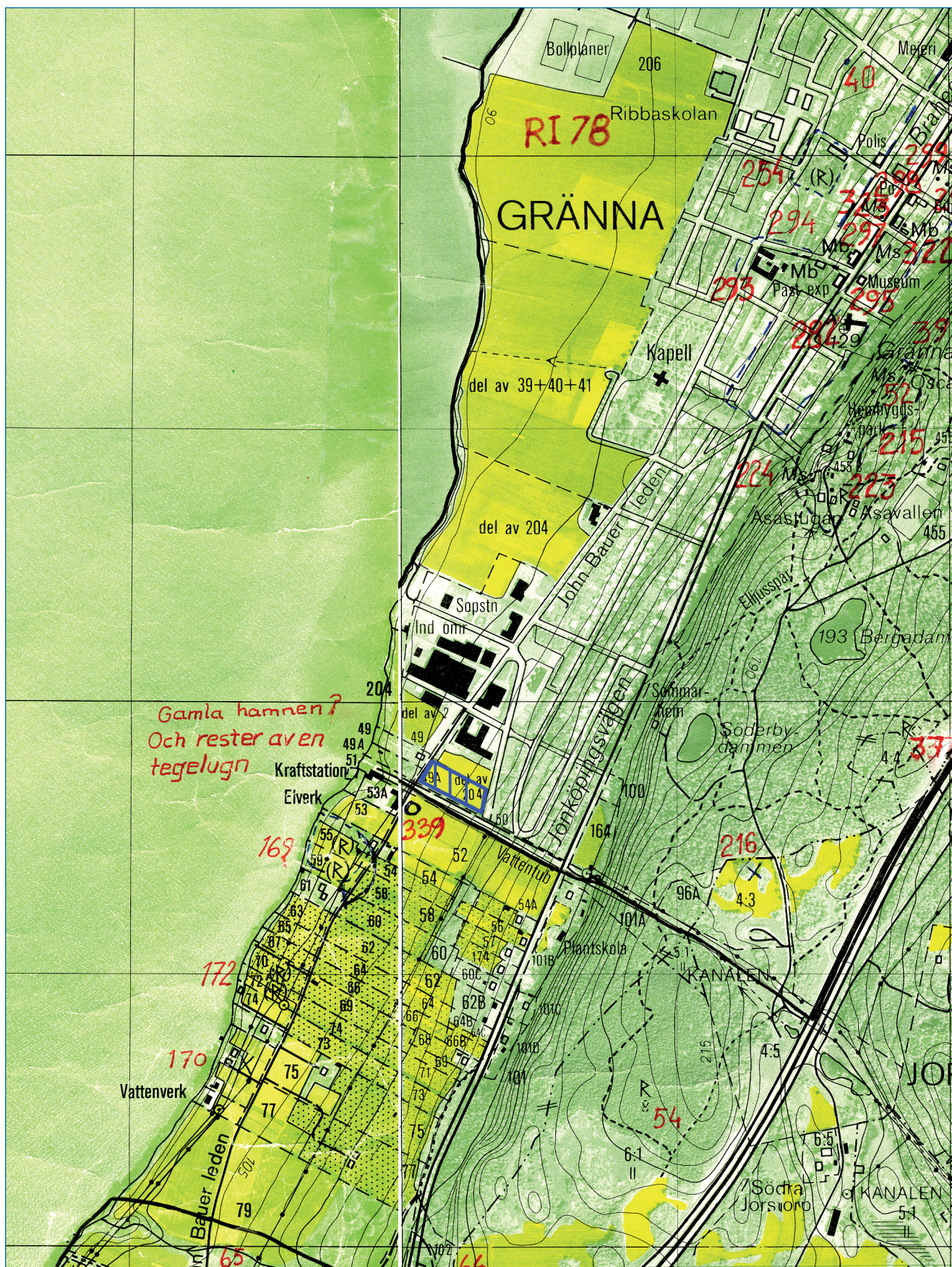
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2006

Innehåll

Inledning.....	5
Målsättning och metod	5
Topografi och fornlämningsmiljö.....	5
Tidigare undersökningar.....	6
Resultat.....	6
Anläggningar och provgropar	8
Schakt 6.....	8
Schakt 13.....	8
Schakt 14.....	8
Provgropar	9
Tolkning.....	9
Sammanfattning.....	10
Åtgärdsförslag.....	10
Administrativa uppgifter.....	11
Referenser.....	12
Tryckta källor	12
Arkiv.....	12
Figurförteckning.....	12

Bilagor

- Bilaga 1. Anläggningsbeskrivningar
- Bilaga 2. Resultat av ¹⁴C-analyser
- Bilaga 3. Vedartsanalys

FIGUR 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 7E 6d och 7E 6e. Skala 1:10 000. Undersökningsområdet är blåmarkerat.

Inledning

Under november 2005 genomförde Jönköpings läns museum en arkeologisk förundersökning inom kvarteret Snickaren i Gränna. Anledningen till förundersökningen var planerad industrietablering. Undersökningsområdet är beläget i södra delen av det södra industriområdet i Gränna och omfattade en yta av 100 x 50 meter.

Ansvarig för den arkeologiska förundersökningen samt rapporten var antikvarie Ann-Marie Nordman. Beställare och kostnadsansvarig var Jönköpings kommuns Tekniska kontor.

Målsättning och metod

Förundersökningens målsättning var att kontrollera huruvida förhistoriska boplatsspår kunde finnas inom planområdet.

Inom planområdet togs femton sökschakt upp med grävmaskin. Schakten var 10-30 meter långa och i genomsnitt 1,3 meter breda. Sammanlagt öppnades 280 löpmeter schakt. Alla eventuella anläggningar kontrollerades medelst handgrävning och de flesta snittades och dokumenterades i plan och profil. Alla schakt och eventuella anläggningar mättes in med GPS med nätverks RTK.

Topografi och fornlämningsmiljö

Gränna ligger vid Vätterns östra strand mittemot Visingsö. Terrängen höjer sig först ganska flackt sedan allt brantare ju längre från stranden man kommer.

Kvarteret Snickaren är belägen vid foten av Grännaberget i sydvästra delen av Gränna stad. Den flacka platån mellan Vättern och Grännaberget smalnar här av till ca 200 meters bredd. På denna platå har man påträffat ett stort antal lösfynd från stenåldern: trindyxor och skafthålsyxor i bergart, ett antal flintyxor samt andra föremål av flinta. Flera stenåldersboplatser har lokaliserats med hjälp av dessa fynd (RAÄ 169, 172). Ytterligare kan det relativt stora antalet hållkistor (varav flertalet har förstörts under historisk tid) stärka intrycket av tät stenåldersbebyggelse i området. J. Allvin skriver 1856 bland annat om en nyligen borttagen "jättegraf" på prästgårdens ägor söder om staden. Han skriver vidare:

I den trakt af Grenna stads egor, der jättegravnen var belägen, synes många fornminnen hafva funnits [...] Endast uti de så kallade skifterna norr om nämde graf, [...] hafva vi inom en liten krets räknat 9 grifthögar; [...] visserligen äro de rubbade och till en del öfverväxta af träd och buskar, men fullkomligt igenkänliga såsom hedniska griftekullar (Allvin, s 99).

Idag finns inte en enda griftekulle/grav kvar inom ovannämnda område. På högre belägen terräng, i skogsmark ovanför Gränna

FIGUR 2. Översikt av undersökningsområdet från öst. Schakt 2 i förgrunden.

och på åkerimpediment finns fortfarande ett antal hällkistor kvar (t ex RAÄ 37 och 54).

Gravar och gravfält från bronsåldern lyser med sin frånvaro, däremot har en boplatz från denna tidsperiod påträffats. Vid arkeologiska undersökningar inför utbyggnaden av Gränna Vårdcentral påträffades spår av en boplatz från äldre bronsåldern.

Under järnåldern lever trakten upp igen. För denna tid typiska gravformer - stensättningar och högar - har funnits på flertalet lokaler i och runt Gränna. Många har tyvärr bortodlats eller på annat sätt förstörts under de senaste århundraden. Detta gäller framförallt lämningar på den mycket intensivt odlade Grännaplatån. Idag kan man se rester av dessa lämningar på höjderna ovanför Gränna (t ex RAÄ 66).

Under medeltiden har Gränna socken varit föremål för omfattande nyodling. Samhället Gränna har haft en medeltida föregångare vid namn Husaby som har varit belägen mellan kyrkan och Vättern, drygt 1 km norr om undersökningsområdet. Byn bestod vid medeltidens slut av tio hemman vilket gör den till en stor by (Grennfelt, Kraft, Lindqvist, Ryden, s 51f).

Tidigare undersökningar

Direkt söder om kvarteret Snickaren genomfördes en arkeologisk utredning 1993 inför planerad bostadsbyggnation (Nordman, 1993). Då påträffades boplatsspår i form av härdar och mörkfärgningar inom ett cirka 200 meter långt (nord-syd) och 30 meter brett område (RAÄ 339). Någon ¹⁴C-analys av härdarna genomfördes inte eftersom det rörde sig om en utredning. De nordligaste boplatsspåren låg ca 40 meter söder om kvarteret Snickaren.

Inför utbyggnaden av Gränna Vårdcentral, i norra delen av samhället, påträffades härdar och mörkfärgningar som har daterats till bronsålder eller äldre järnålder (Nordström, 1998). På Grännaberget har två hällkistor undersökts på 1920- respektive 1930-talet. Den ena var fyndtom och den andra innehöll bland annat en skafthålsyxa, sandstensbryne och kvartsavslag (RAÄ 37 och 54).

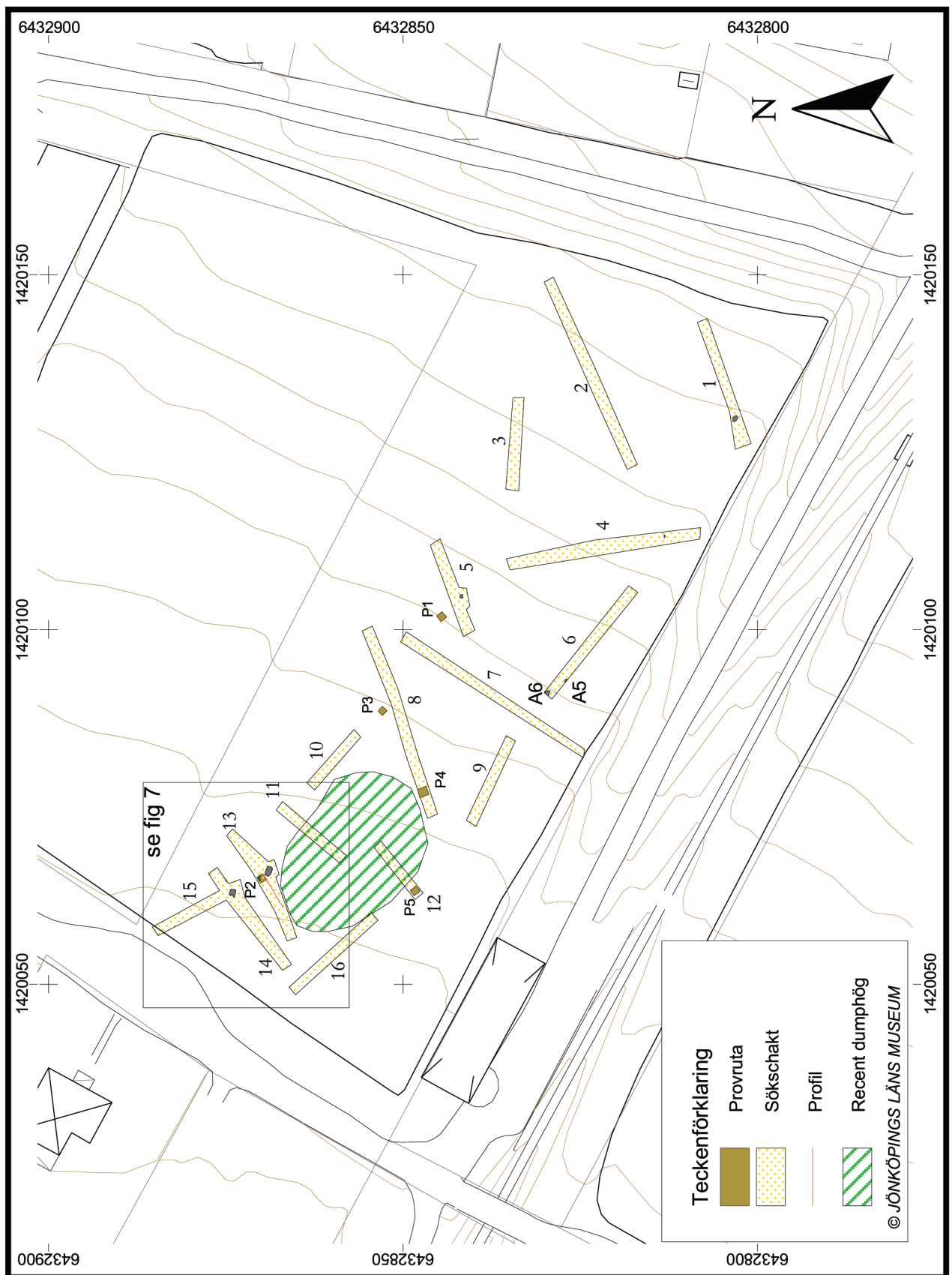

FIGUR 3. Anläggning 5, möjlig härd, i profil. Från norr.

Resultat

Vid förundersökningen öppnades sexton schakt vilka placerades på öppna ytor inom planområdet (se schaktplan, fig 4). Sammanlagt öppnades 280 löpmeter schakt. Viss vegetation samt nutida dumphögar styrde placeringen av schakten. Dessutom fanns diverse byggnadsmateriel i tomtens västligaste del, intill befintlig förrådsbyggnad.

Längst upp i slutningen, i schakten 1-7 var matjorden ganska fuktig och den orörda nivån bestod av lera eller mo/mjåla. En del schakt vattenfylldes ganska snabbt. I nedre delen av tomten,

FIGUR 4. Schaktplan. Schakten och provgroparna numrerade.

i schakten 8-16, var matjorden torrare och blev också tunnare ju längre västerut man kom. Matjordstjockleken varierade ganska mycket – från 0,2 meter i de östligaste schakten till mittenpartiets 0,7 meter och till västra delens 0,2 meter.

I sju schakt påträffades möjliga anläggningar: schakt 1, 4-7, 13 samt 14 (se bilaga 1). Några kunde avskrivas på en gång som diffusa mörkfärgningar som försvann så fort man började rensa fram dem. Andra visade sig vara tydliga härdar av förhistorisk karaktär. Dessa fanns i schakten 6, 13 och 14.

Anläggningar och provgropar

Schakt 6

Två anläggningar dokumenterades, A5 och A6, båda härdar i schaktets västra del. A5 var endast 2 centimeter djup och betraktas därmed som något osäker anläggning (fig 3). A6 låg i schaktets västligaste ände, delvis utanför schaktet, och framkom först vid handrensning varför endast en del av anläggningen kunde dokumenteras. Den var även något skadad av ett täckdike som löpte i öst-västlig riktning strax söder om härden. ¹⁴C-prov togs i A6 och gav datering 40 f Kr - 130 e Kr (Ua-32114).

Schakt 13

I schaktets norra del framkom en stor härd, A10 (fig 5). ¹⁴C-analys av härden gav datering 170 f Kr - 30 e Kr (Ua-32115). Härden låg i ett gråbrunt sandlager som tolkades som ett möjligt kulturlager. Lagret fanns framför allt i schaktes norra del, längs en sträcka av cirka 8 meter. En 1 x 1 meter stor och 0,60 meter djup provgrop grävdes genom lagret. Delar av lagret sållades med 5 millimeters såll, resten grävdes försiktigt med skärslav men inga fynd framkom. Däremot framkom en möjlig anläggning, A12, i botten av provgropen. A12 bestod av ett tiotal knytnävsstora stenar lagda i en öst-västlig rad. Intill stenraden låg också en större sten (fig 6) Endast en del av anläggningen var synlig i provgropen. Tolkningen av anläggningen är än så länge oklar. Från provgropen grävdes ett 5,5 meter långt profilschakt åt söder med syftet att avgränsa det möjliga kulturlagret. Lagret försvinner ca 5 meter söder om provgropen. Dess botten slutar något neråt från söder till norr - cirka trettio centimeter på en sträcka av fem meter.

Schakt 14

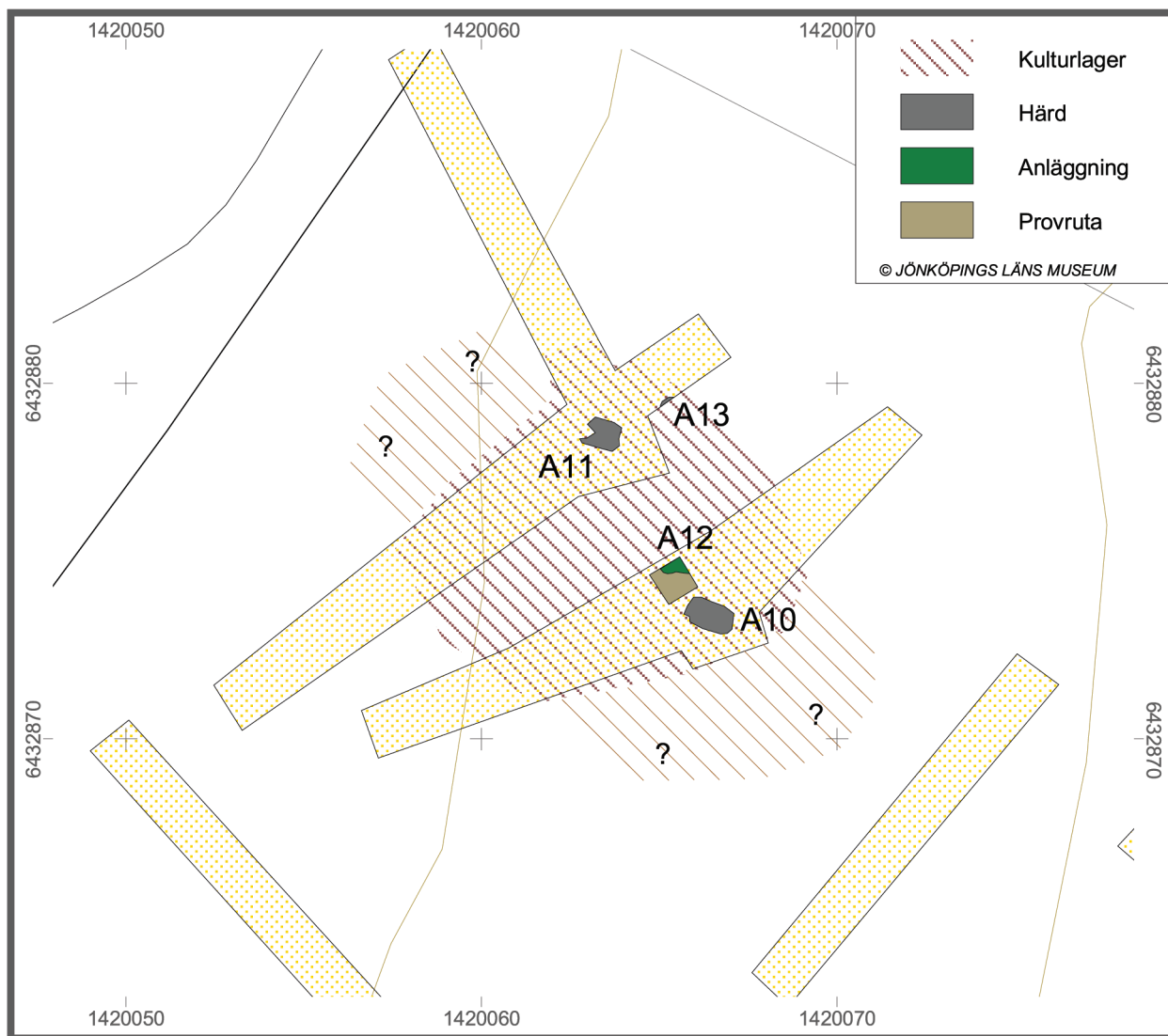
I schaktets norra del framkom en större härd, A11. Härden liknade mycket A10 varför den inte grävdes ut. Även denna härd låg i ett möjligt kulturlager som verkade vara begränsad till schaktets norra delar. Drygt en meter nordväst om A11 framkom ytterligare en härd i schaktväggen, A13. Denna grävdes inte heller ut.

FIGUR 5. Härden, A10, i profil. Från söder.

FIGUR 6. Anläggningarna 12 och 10. Från söder.

FIGUR 7. Området med de stora härdarna och eventuella kulturlagret.

Provgropar

Fem 1 x 1 meter stora provgropar grävdes för hand och fyllningen sållades i 5 millimeters såll. Syftet var att leta efter förhistoriska (främst stenålders-) fynd i matjorden. De enda påträffade fynden var recenta glas-, tegel- och keramikskärvor.

Tolkning

De förhistoriska anläggningarna och kulturlagret tyder på aktivitet i området under äldre järnåldern. Denna aktivitet tycks koncentrerat sig till den västra halvan av planområdet och var tydligast i planområdets lägst belägna del i nordväst. Här fanns dessutom anläggningar på två olika nivåer varav den övre daterades till förromersk eller romersk järnålder och bestod av typiska boplatsspår i form av härdar. Vad den nedre nivån representerade är ännu omöjligt

att säga. Det gick inte heller att avgöra om det finns en reell ålderskillnad mellan de två nivåerna. Att den nedre nivån sluttade, inte mot väst/nordväst som man skulle vänta sig, utan mot nordöst var något förbryllande. Har vi möjligen en stor nedgrävning här? Eller en naturlig svacka som har använts till något praktiskt ändamål? Endast en slutundersökning kan ge svar på dessa frågor.

Sammanfattning

Med anledning av planerad industrietablering genomförde länsmuseum en arkeologisk förundersökning inom del av kvarteret Snickaren i Gränna. Närmiljön är rikt på fornlämningar och endast cirka 40 meter söder om planområdet påträffades förhistoriska boplatsspår vid en arkeologisk utredning 1993.

Sexton sökschakt öppnades inom planområdet och tretton anläggningar dokumenterades. Efter undersökning kvarstår sex anläggningar, fem härdar samt en anläggning med oklar funktion. Alla dessa anläggningar påträffades i planområdets västra halva och mest intressant verkar den allra västligaste delen, runt schakten 13 till 15, vara. Här påträffades tre härdar varav en (A10) har daterats till äldre järnålder liksom en härd i planområdets mitt (A6). Anläggning 10 ligger i ett svagt humöst lager. Under detta lager, cirka 0,6 meter under A10 påträffades en anläggning byggd av knytvävsstora stenar (A12) med oklar funktion. Här finns med andra ord två olika aktivitetsnivåer. Om de är samtida eller inte är inte klarlagt ännu.

Åtgärdsförslag

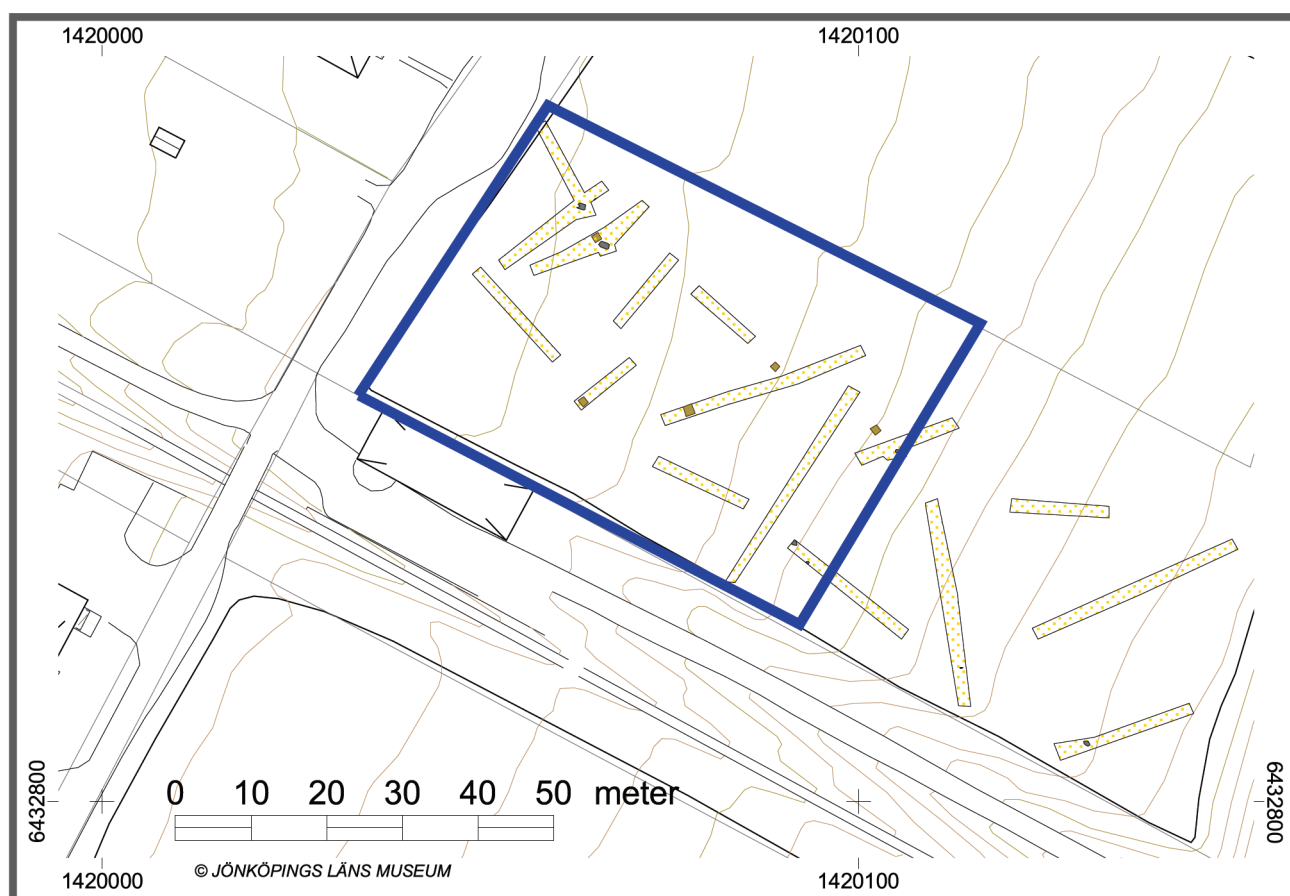
Länsmuseum föreslår att en arkeologisk slutundersökning genomförs inom planområdets västra halva (fig 8). Syftet med en sådan undersökning skulle vara att leta efter flera boplatsspår som kan ge svar på vilken typ av boplat det rör sig om och huruvida vi befinner oss i central eller perifer del av en sådan. Dessutom måste vi lösa mysteriet med de två nivåerna i schakt 13 och 14.

Länsstyrelsen beslutar om ytterligare åtgärder.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens tillstånd:431-13567-03
 Jönköpings läns museums dnr:314/03
 Beställare:Jönköpings kommun
 Fält och rapportansvarig:Ann-Marie Nordman
 Fältarbetstid:05-11-08–05-11-18
 Län:Jönköpings län
 Kommun:Jönköpings kommun
 Socken:Gränna socken
 Fastighetsbeteckning:Kvarteret Snickaren
 Belägenhet:Ekonomiska kartans blad 7E 1a
 Koordinater:X6432800, Y1420170
 Undersökningsyta:5 000 m²

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

FIGUR 8. Området där länsmuseet föreslår arkeologisk slutundersökning.

Referenser

Tryckta källor

- Allvin, J. 1859. *Beskrifning öfver Wista härad i Jönköpings län*. Jönköping.
- Grennfelt, T, Kraft, S, Lindqvist, G, Rydén, J. 1980. *Gränna – Visingsö historia*. Stockholm
- Haltiner Nordström, S. 1998. Boplatz eller lägerplats från bronsålder - äldre järnålder. *Arkeologisk rapport nr 1998:21*. Jönköpings läns museum.
- Nordman, A-M. 1993. Arkeologisk utredning, Gränna Södra, stg 54, 58, 60 samt del av stg 52. *Arkeologisk rapport nr 1993:20*. Jönköpings läns museum.

Arkiv

Jönköpings läns museums antikvarisk-topografiska arkiv.

Figurförteckning

- Figur 1. Utdrag ur ekonomiska kartans blad 7E 6d och 7E 6e. Skala 1:10000. Undersökningsområdet är blåmarkerat.
- Figur 2. Översikt av undersökningsområdet från öst. Schakt 2 i förgrunden.
- Figur 3. Anläggning 5, möjlig härd, i profil. Från norr.
- Figur 4. Schaktplan. Schakten och provgroparna numrerade.
- Figur 5. Härden, A10, i profil. Från söder.
- Figur 6. Anläggningarna 12 och 10. Från söder.
- Figur 7. Området med de stora härdarna och eventuella kulturlagret.
- Figur 8. Området där läns museet föreslår arkeologisk slutundersökning,

Anläggningsbeskrivningar

Anläggning 1

Mörkfärgning, oregelbunden, 0,6 x 0,6 meter stor, 0,01 meter djup. I schakt 1. Sotfläck.
Avskriven. Troligen recent.

Anläggning 2

Mörkfärgning, gråbrun, rund, 0,4 meter i diameter. I schakt 4. Troligen avtryck efter sten.
Avskriven.

Anläggningarna 3 och 4

Diffusa mörkfärgningar i schakt 4.
Avskrivna.

Anläggning 5

Mörkfärgning, rund, 0,4 meter i diameter, 0,02 meter djup. I schakt 6. Sotfläck. Kan vara recent.

Anläggning 6

Hård, oregelbunden (endast en del av anläggningen var synlig), 0,6 x 0,6 meter stor, 0,10 meter djup. I schakt 6. Påträffades först vid handrensning av schaktet. Anläggningen var något skadad i den södra delen av en sentida täckdike. Den innehöll en handfull små skärvsten. ¹⁴C-analys gav datering 40 f Kr–130 e Kr (Ua-32114).

Anläggningarna 7-9

Diffusa mörkfärgningar i schakten 5 och 7.
Avskrivna.

Anläggning 10

Hård, rektangulär, 1,4 x 0,8 meter stor (öst-väst) och 0,15 meter djup. I schakt 13. Påträffades ytligt, endast ca 0,2 meter under marknivå. Rikligt med skärvsten i fyllningen. Halva härden grävdes ut. Härden ligger i ett svagt humös sandlager som finns i schakt 13, 14 och 15.
Inga fynd påträffades. ¹⁴C-analys gav datering 170 f Kr–30 e Kr (Ua-32115).

Anläggning 11

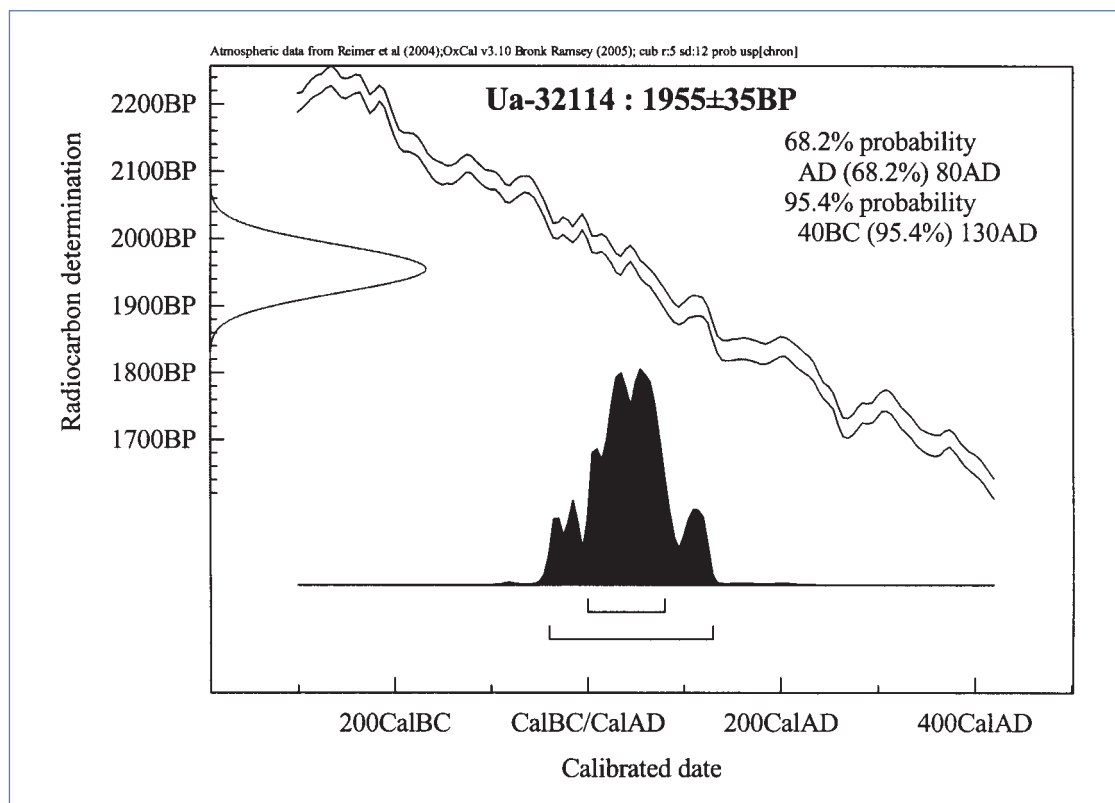
Hård, oregelbunden, 1,1 x 0,8 meter (öst-väst). I schakt 14/15. Påträffades ytligt. Liknar mycket A10. Härden grävdes inte ut.

Anläggning 12

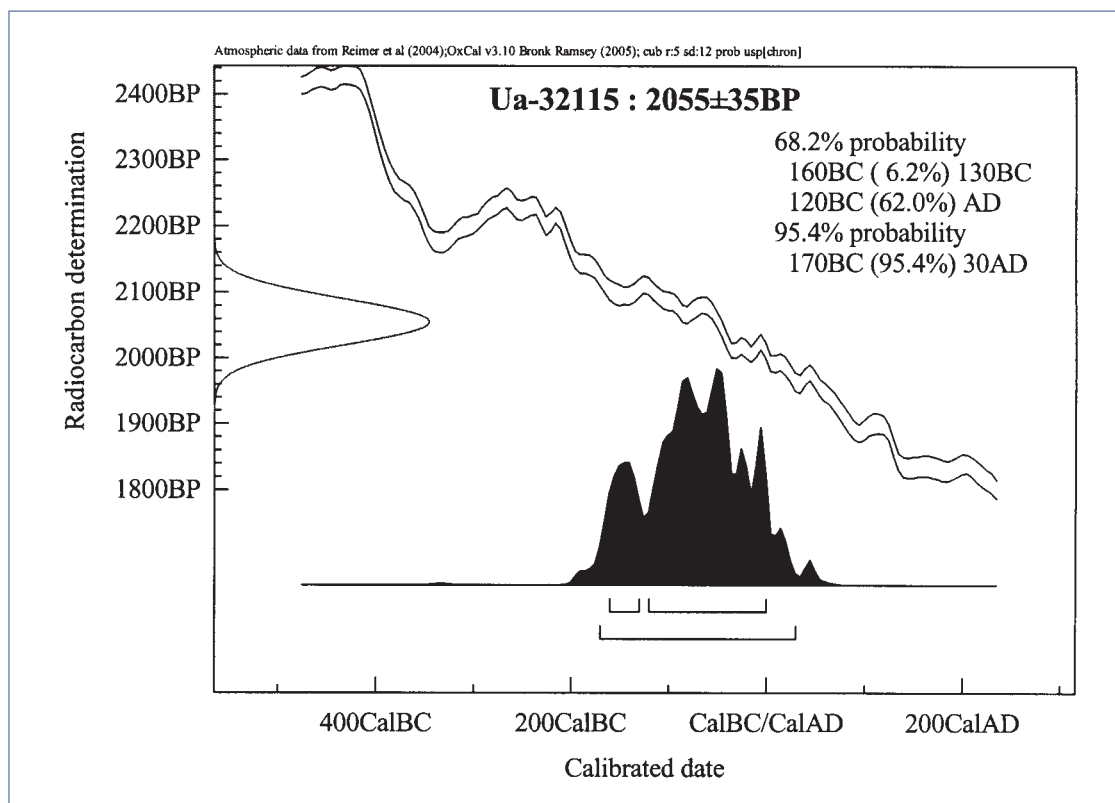
Stensamling i schakt 13 i provgrop 2, 1,0 meter nordväst om anläggning 10 och på ett 0,6 meter djupare nivå. Endast en del av anläggningen var synlig i provgropens norra hörn. En större sten (0,25 meter i diameter) samt ett tiotal knytnävsstora stenar tycks utgöra ytterbegränsning av en anläggning. Funktion oklar. Anläggningen grävdes inte ut.

Anläggning 13

Hård, okänd omfattning och form. Härden påträffades vid rensning av schaktvägg norr om A11. Ett tydligt sot- och kollager med ett antal mindre skärvstenar framträdde. Härden grävdes inte ut.

ANLÄGGNING 6

ANLÄGGNING 10

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 0535

2005-11-28

Rapport över vedartsanalyser på material från Jönköpings län, Gränna sn. Kv. Snickaren. 314/03

Uppdragsgivare: Ann-Marie Nordman/Jönköpings läns museum

Arbetet omfattar två kolprover från härdar.

De två härdarna innehåller kol från al respektive hassel. Det gör att proverna lämpar sig bra till datering. Egenåldern bör inte ställa till med problem.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
6	1	Härd	17.0g	11.4g 9 bitar	9 bitar al	Al	
10	2	Härd	24.6g	6.1g 30 bitar	30 bitar hassel	Hassel	

Erik Danielsson

Hoppas ni är nöjda med arbetet!

Erik Danielsson/VEDLAB
Kattås
670 20 GLAVA
Tfn: 0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com

Tabell över de vid analyserna framkomna trädslagen och deras egenskaper.

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Al Gråal Klibbal	<i>Alnus sp.</i> <i>Alnus incana</i> <i>Alnus glutinosa</i>	120 år	Klibbalen är starkt knuten till vattendrag. Gråalen är mer anpassningsbar	Motståndskraftigt mot fukt. Brinner lugnt.	Klibbalen invandrade söderifrån ca 5000 f.Kr. Gråalen kom ungefär samtidigt med granen och samma väg som denna.
Hassel	<i>Corylus avellana</i>	60 år	Ganska krävande på jordmån. Vill gärna ha ljus men tål beskuggning tex i ekskog	Bildar lätt långa raka sega spön som använts till korgar och tunnband	Vanligt träd på lövängar

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomy 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskas vedprover. Rapporten kommer vid årets slut att sammanställas i rapportsamlingen Vedlab rapporter 2005. Denna ges ut för att resultaten ska finnas tillgängliga för forskning. Rapportsamlingar finns för varje år sedan 1995. Meddela om ni av någon anledning inte vill att er rapport ingår i samlingen.

En arkeologisk förundersökning har genomförts inom Gränna södra industriområde. Området är rikt på stenåldersindikationer, lösfynd och hällkistor (visserligen bortodlade idag) men även järnåldersspår har tidigare påträffats i närheten. Vid föreliggande förundersökning påträffades boplatsspår i form av härdar och möjlig kulturlager. Härdarna har daterats till förromersk/romersk järnålder.